

közvetlen fogalmiság megkerülésében akkor, amikor tisztán gondolati-szellemi problémákról kíván szólni... Nem feledhetjük azt sem, hogy a gondolati költészet mércéjét épp ez idő tájt helyezi József Attila igen magasra!

Szirmai legjobb verse a *Felhők között*. Az *Önkeresés* kötetből derül ki, hogy 1927-ben írta. A verset látomásos közlésmódja élteti, a látomásos közlés szerkezeti következetessége, melyet már csak azért is hangsúlyozni kell, hisz oly ritkán megvalósuló erenye ez. Az első versszak három versmondata a *bangulatteremtés* és helyzetteremtés fokozatos megvalósításával vezeti be a második (és harmadik?) versszak látomásos, a reálistól eltávolodó közléseit („s azóta egyre csak szállunk...”), megfogalmazva benne nemcsak az örök távol-járást („csak járjuk a felhők hosszú, rojtos sorát...”), hanem a várakozást is a szellemi társra, közösségre („hiába lessük felhők ormáról zászlók jeladását...”), s a *köd*-ben levés, az eltevedettség, a soha sehova meg nem érkezés egzisztenciális-költői élményét is: „az egyre szakadó köd szemünket ólommal tapasztja, / s már nem látjuk sohasem többé a napsütötte földet.” Azt írtam, a verset a fiatal Füst Milán is írhatta volna, s eközben ellenőrizetlenül a *Hajó megy el / Messzi fény* című fiataalkori s később újraírt versére gondoltam. Úgy tűnik azonban, hogy Szirmai a látomásos struktúra egy, a Füst Milánénál személyesebb modelljét teremtette meg e versben. Csak sajnálhatjuk, hogy Szirmai erejéből, versírói kedvéből több látomásos versre nem futotta!

Míg a *Felhők között* című versben a költő élményvilágát maradéktalanul kifejező poétika lehetősége sejlik fel, a *Beethoven* című utolsónak írt verse részleteinek líraiságával hat, s a kísérlet önereje által, miszerint a beethoveni zenemű közvetlen hatását s részben struktúráját kísérli meg versben „visszaadni”, oly módon, hogy a zenemű szellemiségében a költői Én mintegy megmérgettetik. E vers indításában íródik le a Szirmai-novellákból ismerős jellemzés, ám itt önjellemzőként, az „ősi emberek” megfogalmazás, akiknek élethelyzete a „valamit késetten egyre várva” „magasan utca, tér fölött”. Ők várják, hallják a zenét, melynek kezdeti légységét romantikus képzetekkel idézik a dallamos versmondatok, hogy majd a fortepiano szerkesztésmódját követve jelenítse meg a beethoveni zenemű fortissimo felhangzó részeit, mely „szakadatlanul fölöttünk dübörgött / s bennünket parányi, senki emberekké lapított”. A Beethoven vers egyedi kísérlet, nem tekinthető költői megvalósulásnak, kísérlet jellegében azonban sokat megmutat Szirmainak a versről való gondolkodásából, vagyis abból, milyen komplex gondolati helyzeteket kívánt bennük kifejezni. Kétségtelen azonban az is, hogy a vers valódi költészet helyett inkább csak amolyan sikerültebb „lírai fogalmazványként” hat, melyet csak azért nem felejtünk el egészen, mert Szirmai Károly, a valahány emlékezetes elbeszélés írója írta.

DANYI Magdolna

IRODALOM – SAJÁTOS NÉZŐPONTBÓL

Sava Babić: *Pet više pet*. Dnevnik Kiadó, Újvidék, 1990

Jubileumot jegyez Sava Babić nemrégiben megjelent *Pet više pet* (Öt meg öt) című kötetével, munkásságának harmincadik évfordulóját. Öt magyar és ugyanennyi szerb író portréjának a megrajzolására vállalkozott a szerző, egész eddigi tevékenységének

a szellemében. Három évtizede közvetít ugyanis magyar irodalmi-szellemi értékeket a délszláv kultúrák felé, esszéket és tanulmányokat írt, művek sokaságát ültette át szerbhorvát nyelvre, és műfordítás-elméleti munkái is megkerülhetetlenek a szakemberek számára.

A kötet olvasása közben önkéntelenül is felvetődik a kérdés, milyen is a szerző irodalomfelfogása, pontosabban magyarirodalom-képe. Hubay Miklós drámáiról, a fiatal Lukács György tevékenységéről, Hamvas Béla pályájáról, Déry Tibor és Illyés Gyula munkásságáról olvashatunk esszéket. Egymással szöges ellentétben álló nézetek, világlátás tekintetében egymást kizáró írói opusok foglalkoztatják tehát, a műfaj iránti érdeklődése pedig a verstől a drámán, novellán és regényen át a tanulmányig vezet. Ha előző, *Preveseji* című kötetét vesszük szemügyre, megrökönyödésünk még nagyobb lesz, hiszen ott például Szigligeti Ede, Eörsi István és Sánta Ferenc nevét látjuk egy sorban. Ám ennek a heterogenitásnak akkor ébredünk igazán a tudatára, ha belepillantunk megjelent és kéziratban levő műfordításainak jegyzékébe, amelyet utóbbi kötetekben rendre közzétesz a szerző. A lista tanúsága szerint harminchárom műfordításkötete jelent meg, és harminc kéziratban vár kiadásra, az utóbbiak között olyan klasszikus alkotásai is a magyar irodalomnak, mint Krúdy Gyula Szindbád-novellái vagy Kosztolányi Dezsdő *Esti Kornélja*. De az átültetett művek között találjuk Grendel Lajos *Éleslövészetét* is, vagy például a *Te-leírt világ* című, fiatal jugoszláviai magyar költőket bemutató antológiát. Már a felsorolt nevek és művek alapján is látható, hogy Sava Babić a magyar irodalmat egytemességében szemléli, válogatása pedig nem igazodik semmiféle általánosan elfogadott szemlélethez. Nem követ irányzatokat, csoportokat és divatokat. Most megjelent kötete is egyértelműen bizonyítja, hogy számára egyetlen szelekciós szempont létezik: a mű kihívása, ezért férnek meg egymás mellett a marxistának, a népiesnek vagy az ezoterikusnak nevezett írók. A szövegben rejlő impulzusok azok, amelyek felkeltik tanulmányírói és műfordítói érdeklődését, irodalmi értékrendje is ezért lehet öntörvényű.

Ismét az 1989-es *Preveseji* és az 1990-ben megjelent *Pet više pet* című kötet bibliográfiai adatait összehasonlítva azt láthatjuk, hogy a két könyv megjelenése közt eltelt időszakban három fordításkötete jelent meg Sava Babićnak, és kilencszázhárom flekknyi szöveget ültetett át szerbhorvátúra. Csupán azért említjük ezt az adatot, hogy szemléltessük, milyen óriási elánnal dolgozik a műfordító, aki évek óta kitartóan és azonos intenzitással követi a magyar irodalmat, gyakran a magyar irodalomtörténeti vizsgálódásokkal egy időben fedezve fel az írókat. Saját bevallása szerint például Hamvas Bélára a hetvenes években az itteni kutatásokkal párhuzamosan, Bori Imre *Híd*-beli publikációi nyomán figyel fel, de említhetnénk Déry Tibort is, akinek a kisregényeit még a megjelenésük évében lefordítja, tanulmányt is ír róluk. Kellőképpen ismeri tehát vizsgált tárgyát Sava Babić, s tanulmányaiban az ismeretek összegezésére törekszik, nem feledkezve meg azonban arról a befogadó rétegről sem, amelynek a tanulmány készül, így szükségszerűen munkái tájékoztató jelleget öltenek.

A tanulmányíró módszeréhez az ismeretek összefoglalása és az informatív jelleg is hozzátartozik. Ezenkívül az írói biográfia tisztelete, abból a célból, hogy a bemutatott író portréja mind teljesebb legyen. Sava Babić leírja találkozásait az írókkal, inerkjút tesz közzé, személyes impresszióit is megfogalmazza. Összetett tehát ez az életmű-

megközelítési mód. Egy-egy tanulmány azonban nemcsak ezért kiváló olvasmány. Még a mindig világos, érthető szövegfelépítésen, valamint a szépirodalmi művekhez szoktatott stíluson túlmenően is megragadóak a szövegei. Az derül ki ugyanis belőlük, hogy Sava Babić nemcsak ismeri vizsgált tárgyát, hanem lelkesedik is érte. Számára az olvasás élmény, s ennek az élménynek a keletkezési folyamatába is bevezet bennünket, megosztva olvasóival az irodalmi érték felfedezésének az örömét.

Mindemellett a *Pet više pet* című kötet tanulmányait az teszi érdekessé, hogy a szerző nem tudja megtagadni műfordító önmagát. Elemzi például Milorad Pavić szövegének lengyel fordítását és Vasko Popa magyarul megszólaltatott verseit, mindenkor a mű szelleméhez való hűséget és a fordítói pontosságot kérve számon. (A műfordítások iránt támasztható követelményeket egyébként már említett előző kötetében fogalmazza meg Sava Babić, amelyeket számomra relevánsan össze lehet foglalni akár egyetlen szóban is: felismerhetőség.) Ám ez a sajátos irodalomértési mód nemcsak a konkrét szövegösszevetésekben mutatkozik meg, hanem az egész kötet szemléletét átjárja és egységesíti. A tanulmányírót ugyanis mindenekelőtt az írói mesterség érdekli, az tudniillik, hogy például Milorad Pavić *bogyan* ír. A műfordítónak ugyanis nem szabad átsiklania a szövegnek egyetlen helyen sem, minden elemét értelmeznie kell, egészen közletről megvizsgálni. Így Pavić esetében az elvont jelentést még elvontabban „konkretizáló” eljárás felismerése az író alkotómódszerének lényegéhez vezet el a vizsgálódót.

Kiválóan szemlélteti Sava Babić eljárását a Vasko Popa *Kéreg* című kötetének nyolcadik kiadásához készült tanulmány. (Számomra érthetetlen, hogy a költő miért nem engedélyezte a könyv előszavaként való megjelenését.) A szerző azt vizsgálja, mit változtatott Vasko Popa a verseken a hét kiadás során. S eközben „apróságokat” vesz észre: elmarad lassanként az interpunkció, kihull egy-egy szó az újabb szövegváltozatból, versszakokká szakadnak szét a korábban egységes verstömbök, eltávolodnak egymástól az addig szorosan egybetartozó egységek. Közönséges, pepecselő filológusmunka, mondhatná bárki. Ám Sava Babić ezeknek az apróságoknak, látszólag jelentéktelen dolgoknak a felmutatásával rávilágít a költői sűrítés folyamatára, „elbeszéli” a Vasko Popa-i metaforák keletkezésének történetét, miközben arra is rámutat, hogyan koncentráldott egy-egy szóban a jelentések sokasága.

Előszámlált erényein túl számunkra Sava Babić kötete azért is fontos, mert az említett magyar írók munkásságának recepcióját is feldolgozza, megadja szerbhorvát nyelven megjelent kötetek bibliográfiáját. Emellett a *Pet više pet* lapjain is kirajzolódik a magyar irodalmat kitartóan közvetítő, a kéziratával a kiadóknál házálásra kényszerülő műfordító alakja, ami iránt úgyszintén nem lehetünk közömbösek.

TOLDI Éva